

KUNSTMANNNOVI LINGVISTIČKI DOKAZI O SEOBI SLAVENA S JUGA NA SJEVER

UDK 930.2(497.13)»08«
Izvorni znanstveni rad
Original Scientific Paper
Priljeno: 12. II. 1992.
Received:

Dr Radoslav Katičić
A - 1010 Wien
Institut für slawische
Philologie der Universität
Wien, Liebiggasse 5

U ovom se radu razmatraju jezikoslovni argumenti kojima Heinrich Kunstmann podupire svoje mišljenje da se Slaveni u ranom srednjem vijeku nisu selili sa sjevera na jug, kako se općenito misli, nego s juga na sjever. Potanko se prikazuje i ocjenjuje njegova etimološka metoda i pokazuje da ne zadovoljava ni najosnovnije znanstvene zahtjeve na tom polju. Odatle proistječe jasan zaključak da Kunstmann svim golemim aparatom na velikom broju objavljenih stranica nije dokazao upravo ništa. To je bilo važno utvrditi i potkrijepiti jasnim i nedvojbenim dokazima jer su njegovi tobožnji rezultati naišli u nas u posljednjim godinama na veliko zanimanje.

Njemački slavist Heinrich Kunstmann objavio je u proteklom desetljeću niz rasprava u kojima nastoji lingvističkim sredstvima dokazati da su se u ranom srednjem vijeku Slaveni selili s juga na sjever, a ne sa sjevera na jug, kako se do sada to zamišljalo. Ne bi tako, ako Kunstmann ima pravo, Slaveni bili došli iz Zakarpaća i srednje Europe na Balkan, nego s Balkana, iz Grčke, Trakije, Mezije i Ilirskih pokrajina u srednju Europu i Zakarpaće.¹ Kunstmann pri tome ne misli da su Slaveni bili na Balkanu autohtoni. Oni su tamo prodrli tek pošto je oko 550. probijena rimska obrana na Dunavu. Balkan je po njegovu mišljenju samo prolazno područje slavenske seobe, ali su iz njega široka prostranstva istočne Europe, od Polablja do Podnjeprovlja, u ranom srednjem vijeku naseljena Slavenima.² Tako je Kunstmann došao do širokopotezne slike o seobi Slavena s juga na sjever, u pravcu suprotnom od onoga koji se činio ne samo uvjerljivim nego gotovo i samorazumljivim. Po njegovu su shvaćanju gdje god se na sjeveru susrećemo s hrvatskim i srpskim imenom to tragovi doseljenika s Balkana koji su onamo dospjeli u tom južno-sjevernom selidbenom kretanju.

O tim Kunstmannovim radovima nije se u znanosti do sada mnogo raspravljalo. U nas su, međutim, naišli na živ odjek. Kada je neprežaljena Nada Klaić u zadnjim godinama pred smrt temeljito revidirala svoja shvaćanja o najranijoj povijesti Hrvata, pri čemu joj je kritičnost već očito bila popustila, planula je oduševljenjem za Kunstmannove prinose, smatrajući da je on nepobitno dokazao kako su se Slaveni u ranom srednjem vijeku selili s juga na sjever, a Bijeli Hrvati Konstantina Porfirogeneta da su oni u Karantaciji.³ U najnovije se pak vrijeme Ivan Mužić u svojoj neuspjeloj knjizi na više mjesta poziva na Kunstmanna i na njegova lingvistička istraživanja da u njihovim rezultatima nađe potporu za svoju argumen-

taciju.⁴ Kako god niti Nada Klaić niti Ivan Mužić svojim upravo spomenutim prinosima nisu baš unaprijedili istraživanje hrvatskih početaka, opet valja očekivati, a treba i željeti, da rasprava koju su njima potaknuli sada neće prestati i da će konačno dovesti do rezultata utemeljenih bolje nego su dosadašnji. Potrebno je stoga pomno razmotriti koliko vrijede ta nova lingvistička istraživanja.

Kunstmann je počeo od imena vezanih za Slavene što su se u ranom srednjem vijeku naselili između donje Labe i Baltičkoga mora. Romantički nadahnuti istraživači slavenskih starina nazvali su ih Bodrićima, premda im povijesna vrela, a pisali su ih latinskim jezikom Nijemci, nadijevaju ime *Abodriti* ili *Obodriti*. To se ime javlja još u nizu drugih oblika: *Apodriti*, *Apodritae*, *Abotriti*, *Habitriti*, *Abroditi*, *Abitriti*, *Abdriti*. Odatle nije lako doći do uvjerljivoga slavenskoga oblika. Etimološko tumačenje toga imena ostalo je stoga raznoliko i nesigurno. Kunstmann je htio presjeći taj gordijski čvor tvrdnjom da je to ime zapravo grčka riječ. *Obodriti* bi po njem bili nazvani grčki Ἀπάτριδες jer su se u neko vrijeme smatrali ljudima bez domovine, apatridima. A takvo su grčko ime mogli dobiti samo u dodiru s bizantskim carstvom, pa to znači da su se odande negdje i doselili u zemlju između donje Labe i mora. Potvrdu za takvu pretpostavku nalazi Kunstmann i u tome što se u franačkim vrelima javljaju i drugi *Abodriti* koji žive na Dunavu u provinciji Daciji kao susjedi Bugara. O njima se kaže i to da se u običnom govoru (*vulgo*) zovu *Praedenecenti*. Kunstmann to shvaća kao da je riječ o narodnom slavenskom jeziku, pa u tom imenu prepoznaje izraz *prědbneję čędi*, pričem *čędb* treba uzeti u značenju »čeljad, ljudi«, i to upravo u vojnom smislu, a *prědbneję* znači »stari« u smislu predaka. *Praedenecenti* bi po tome bila »stara vojska predaka«, to jest oni koji su ostali u staroj domovini kad su se drugi *Obodriti* odselili na sjever. Tako su ti Slaveni, noseći grčko ime, s Balkana doprli do Baltika.⁵ Time je Kunstmann povukao prvu crtu na svojoj slici seobe Slavena s juga na sjever.

Treba sad razmotriti koliko je to zaključivanje osnovano, u prvom redu provjeriti vrijednost etimologijama na kojima je utemeljeno. Tu je bitno utvrditi što je Kunstmann zapravo otkrio. Razmotri li se njegovo razlaganje temeljito, lako je utvrditi da je otkrio na prvom mjestu to da između imena *Abodriti/Obodriti* i grčke riječi Ἀπάτριδες postoji podudarnost u glasovnoj strukturi. Ta se podudarnost ne ograničuje na to što u obje riječi suglasnici, koje ćemo označivati s C, i samoglasnici, koje ćemo označivati s V, tvore isti niz: VCVCCVC-, nego ide i dalje, pa se ti suglasnici i samoglasnici mogu i pobliže specificirati. U obje riječi ostvaren je niz: vokal koji nije prednji niti je najzatvoreniji, za njim labijalni zatvorni suglasnik, pa opet vokal koji nije prednji niti najzatvoreniji, za njim dentalni zatvorni suglasnik, pa drhtava likvida, za njom najzatvoreniji prednji samoglasnik, pa dentalni zatvorni suglasnik. Ono što u obje riječi dalje slijedi nastavci su latinskoga i grčkog jezika i stoga mora biti različito i ne utječe na rezultat ove usporedbe. Što se tiče osnova, na odabranoj je razini apstrakcije glasovnoga opisa podudarnost potpuna. Odrede li se glasovi preciznije, ona prestaje. I to je sve.

Na temelju utvrđene takve podudarnosti Kunstmann je pomislio da bi ime onog slavenskoga naroda mogla biti upravo ta grčka riječ, posuđena i izobličena, prilagođena drugom jeziku. To mu se učinilo vrlo zgodnim. Dakako, bilo mu je jasno da utvrđena podudarnost sama po sebi nikako nije dovoljna da potkrijepi takvu pretpostavku jer lako može biti slučajna.⁶ Stoga je razmotrio može li se među tima podudarnim ali različitim likovima naći pravilan glasovni odnos. Kad bi to, naime, bilo moguće, znatno bi se smanjila vjerojatnost da je otkrivena podudarnost

slučajna. Našao je da se takva pravilnost donekle može utvrditi ako se polazeći od grčkoga, na vokale primijeni zakoniti glasovni razvoj slavenskoga, a na konzonante zakoniti razvoj njemačkoga jezika. Kako bi se, ako je Kunstmannova pretpostavka o podrijetlu imena Obodrita ispravna, na njegovu glasovnom liku morali očekivati upravo tragovi slavenskoga i njemačkog utjecaja, Kunstmannu se čini da je plauzibilnost slavenskog i njemačkoga posredništva ozbiljna potvrda za grčku etimologiju obodritskoga imena. No ta mu plauzibilnost slabo pomaže. Time što pravilnost glasovnih odnosa izvodi iz zakonite mijene glasova u dvama jezicima ostala je vjerojatnost da je ta podudarnost slučajna i dalje jako velika. Previše se lako uspostavlja pravilnost ako se pri tome mogu po potrebi primjenjivati pravila što pripadaju raznim skupovima što genetski određuju razne jezike. Kunstmann dakle nije smanjio vjerojatnost da glasovna podudarnost koju je otkrio bude slučajna onoliko koliko bi je bilo potrebno smanjiti da se ozbiljno počne razmišljati o tome nije li obodritsko ime doista postalo od one grčke riječi. Stoga se njegova tvrdnja da je tako ne može smatrati ozbiljnom.

No nije to sve što treba reći protiv Kunstmannove etimologije. Protiv nje govori i činjenica da je riječ ἄπατρις »čovjek bez domovine, izgnanik« u starom grčkom jeziku vrlo rijetka, susreće se samo jedan jedini put u djelu jednoga silno učenoga pisca iz 12. st. i nigdje više. To je riječ koju je jedva tko poznao i nema govora o tome da bi ona u doba kada bi po Kunstmannovu mišljenju bila nadjenuta kao ime Obodritima bila bizantski pravni ili upravni termin. Stoga je posve nevjerovatno da bi Bizantinci njome nazvali jedan slavenski narod na svojem području. Kunstmannova etimologija imena Obodriti ostaje tako posve neuvjerljiva. A što on smatra da je bolja od svih drugih, to samo pokazuje da nije ovladao kriterijima po kojima se prosuđuju etimologije. Nije se dakle nadati dobru od Kunstmannovih lingvističkih istraživanja.

Tumačenje imena *Praedenecenti* također ne može opstati pred ozbiljnom kritičkom prosudbom. Glasovni je odnos prema pretpostavljenom *prēdbneję čędi* doduše nešto uvjerljiviji jer je podudarnost dosta tijesna i odnosi se na mnogo dulji niz glasova, pa je odatle i slučajnost manje vjerojatna. Ali značenje u kojem Kunstmann uvodi taj dvočlani izraz neobično je i doista prisiljeno, zasnovano na pretpostavci da su *Praedenecenti* stari prvobitni Obodriti, od kojih su se odselili oni između Labe i Baltika. Otpadne li pretpostavka da ti Obodriti nose grčko ime, pa su zato morali doći s juga, gubi se i utemeljenost Kunstmannova tumačenja imena *Praedenecenti*. A to tumačenje nikako ne može biti potvrda pretpostavci o seobi s Balkana na Baltik jer je samo zasnovano na upravo toj pretpostavci i bez nje se ne može održati. Cijelo se dokazivanje tako vrti u poročnom krugu.

Što je dakle Kunstmann dokazao svojim dvjema etimologijama? Odgovor je jasan i ne može biti nego odsječen: Nije dokazao ništa!

On se pak oduševio svojim rezultatom i pošao dalje tražeći grčke etimologije imenima vezanim za sjeverne Obodrite. I pomislio je da ih je našao. To su imena dvaju njihovih velikih poganskih svetišta. Jedno se zvalo *Riedegost* ili *Rethre*, kako njemački pisci bilježe u svojim latinskim spisima, a drugi *Arkon(a)* na otoku Rujani (Rügen) u Baltičkom moru. Lingvistima dosad nije polazilo za rukom da protumače ime *Rethre*. I tu je Kunstmann presjekao čvor. On je u njem prepoznao grčku riječ ῥήτρα ili u jonskom dijalektu ῥήτρῃ »dogovor, ugovor, pogodba, nagodba, zakon.« Nešto, dakle, što je svečano izrečeno, pa stoga »riječ, izreka« kao temeljno značenje, što se potvrđuje i mogućnošću indoeuropskoga etimološkog povezivanja.⁷

Takvo imenovanje obodritskoga svetišta objašnjava Kunstmann time što je ono, kako saznajemo od njemačkih pisaca, bilo poznato kao proročište. Obodriti bi ga po tome bili nazvali grčkom riječi za proročanstvo, a nju su mogli donijeti samo s juga. S imenom toga svetišta povezan je i naziv onoga obodritskoga plemena kojemu je pripadalo. To su *Redarii*, *Retharii*, *Rederi*, *Reteri*, *Riaderi*, *Riedere*, kako ih bilježe njemački pisci u svojim latinskim spisima. Kunstmann misli da je to grčko ῥήτορες, što je etimološki vezano za ῥήτορα, a ovdje ne bi značilo naprosto »govornici« nego »oni koji izgovaraju proročanstva«. Slaveni Obodriti nazivali bi tako svoja proročanstva i proroke riječima posuđenim od Grka.⁸

Posuđujući to Kunstmannovo etimologiziranje treba najprvo istaknuti da se grčko ῥήτορη, a upravo iz tog oblika on izvodi *Rhetre*, u doba kad su Obodriti mogli posuditi tu riječ izgovaralo *ritri*, a davno već ne *rhétre*, pa tu nema one glasovne jednakosti na koju se Kunstmann poziva. No to ovdje nije odlučno. Mnogo je važnije to da je ῥήτορα prastara riječ koja odiše dubokom arhaikom, pa se u doba o kojem je ovdje riječ nije više upotrebljavala. Proroštvo i proročište zvalo se tada u grčkom jeziku sasvim drukčije. A upravo »proročka riječ« od svih je značenja starodrevnoga grčkog ῥήτορα najrjeđe. Posvema je dakle naopako makar samo i pomisliti da su Slaveni Obodriti u ranom srednjem vijeku mogli od Grka posuditi tu riječ u takvu značenju. A ῥήτωρ je u to doba svima poznat važan kulturni termin koji znači »govornik« ili »učitelj govorništva«, te se izgubio svaki živi tvorbeni trag njegove etimološke veze s ῥήτορα. Sasvim je dakle nemoguće da bi Obodriti bili posudili tu riječ u onakvu značenju i u onakvu semantičkom i tvorbenom polju kako to zamišlja Kunstmann.

On to, međutim, ne razabire. Ne samo da nije odustao od objavljivanja te svoje ideje nego joj dodaje i drugu. Veliko svetište boga Svantevita na otoku Rujani zove se u latinskim zapisima njemačkih pisaca *Archona* ili *Archon*, *Arkon*, *Arcon*. Tu je Kunstmannu također već na prvi pogled sve jasno. Ime toga svetišta nije drugo nego grčka riječ ἄρχων »vladar, upravljač, vrhovnik.« Tom bi posuđenicom baltički Slaveni bili prozvali svoje »vrhovno« svetište. A njemački pisac Helmold kao da zna što to ime znači jer u njega stoji: *urbs principalis dicitur Archona* – »glavni se grad zove Arkona« (214, 20).⁹

Ništa Kunstmanna pri tome nije briga što se značenje riječi ἄρχων može odnositi samo na čovjeka muškarca i što je i ono u doba kad su Slaveni mogli posuditi tu riječ bilo strogo terminologizirano. Unutar strukture bizantskoga carstva odnosilo se na dostojanstvenike i pripadnike višega sloja kakvi su se postavljali na takve položaje, a izvan nje na vladare s rodovskom (gentilnom) legitimacijom. Obodritima bi, dakako, ovo drugo značenje bilo bliže. O »vrhovnom svetištu«, međutim, ne može biti ni govora. Ni tu Kunstmann nije dokazao ništa. Pokazao je samo da o pitanjima kakvima se počeo baviti ne umije valjano rasuđivati.

Sve to potpuno neuspjelo raspravljanje, kako god pustolovno bilo, samo je prvi i još suzdržani početak. Mислеći da je našao jezične tragove doseobe baltičkih Slavena s Balkana, Kunstmann se dao u potragu ne bi li toga našao što više i tako razradio onu sliku slavenske povijesti najranijega srednjeg vijeka koja mu se počela ocrtavati. Poslije imena Obodrita prihvatio se imena Hrvata. Da bi ga protumačio, posegnuo je za grčkim glagolom χωροβατεῖν, kojemu on daje značenje »doći u neku zemlju, neki kraj« jer je sastavljen u prvom dijelu od imenice χώρα »zemlja«, a u drugom od glagola βατέω, kojemu je osnovno etimološko značenje »koracati«. Hrvati bi se, kako misli Kunstmann, bili prozvali grčkim imenom po tome što su

došli u zemlju, u Dalmaciju. On upućuje i na imenicu izvedenu od toga glagola: χωροβάτης kao na prototip hrvatskoga imena, ali dodaje odmah i to da je u grčkome to naziv za mjernički instrument.¹⁰ U tome i jest nevolja. Glagol χωροβατέω naime u istinu znači »premjeravati koracanjem.« To je mjernički termin. Teško je pak zamisliti da bi novi slavenski narod u Dalmaciji dobio grčko ime koje znači »mjernici« ili tako nešto.

U bizantskoj crkvenoj književnosti dolazi naš glagol u značenju »koracati, doći« u izrazima kojima je smisao »doći u raj, doći na nebo«. To je vrlo biran retorički način izražavanja. Odatle se, međutim, ne može naći nikakva potvrda za Kunstmannovu etimologiju hrvatskoga imena. Mnogo je zanimljivije to da Konstantin Manases, bizantski kroničar 12. stoljeća, piše za Rim pod vladavinom Gota da njime više ne vladaju carevi nego je podložan barbarima i da ga oni »gaze hodaćući po njem«, kako Kunstmann shvaća njegovo χωροβατέιν, a zapravo »premjeravaju koracima«, kako treba prevesti. On je dobro shvatio da je ta potvrda osobito važna za njegovu etimologiju. Barbari su u Rimu napokon isto što i Hrvati u rimskoj Dalmaciji. Ali najjači argument za svoju etimologiju ipak nije uočio. On doduše navodi potvrde u starozavjetnoj knjizi Jošuinoj 18, 8 i 9: χωροβατήσαι γῆν »koracima premjeriti zemlju«, prema čemu u Vulgati stoji *ad describendam terram*, a u našoj Bibliji »popisati zemlju« i »opisati je«. Ali krivo misli da tomu u Vulgati odgovara *circuite terram* – »obilazite zemlju«, pa da je tu pri χωροβατέιν riječ naprosto o obilaženju. A riječ je upravo o premjeravanju koracima, kako se jasno razabire iz konteksta, a i glagoli što tu stoje u hebrejskom izvorniku znače upravo popisivati. Obilazi se i popisuje zemlja, upravo »premjerava koracima«. A riječ je pri tome o određivanju udjela u osvojenoj zemlji koje će se raspoređivati ždrijebom među rodovima osvajača. Tako dakle treba shvatiti i Konstantina Manasesa kad piše o barbarskoj vladavini u Rimu. To je aluzija na biblijski izraz u knjizi Jošuinoj. A Kunstmann bi bio mnogo uvjerljiviji da je imenu Hrvata izvodeći ga od grčkoga glagola χωροβατέιν dao značenje »oni koji mjere zemlju koracima da je razdijele ždrijebom svojim rodovima«, tako biblijski. Hrvati bi onda bili prozvani ne po doseobi nego po zauzeću svoje zemlje.

No i tako, utemeljena bolje nego ju je utemeljio sam njezin autor, Kunstmannova je etimologija hrvatskoga imena sasvim slabo vjerojatna. Biblijska aluzija Konstantina Manasesa pripada učenom stilu razumljivom i prisnom tek obrazovanima, a ne onoj pučkoj razini jezične komunikacije na kojoj su jedinoj Hrvati od Grka mogli dobiti i posuditi svoje ime, ako ga doista jesu. A ima mnogo razloga da se posumnja u to. Svakako, Kunstmannu nije pošlo za rukom da uvjerljivim izvođenjem njihova imena iz grčkoga jezika dokaže kako su Hrvati u Dalmaciji prvotni, a oni na sjeveru da su se doselili iz nje.

Kunstmann dalje misli da je među Slavenima koji su se selili na sjever osim takvih koji su se zvali Hrvati bilo i drugih koji su se zvali Dalmatinci. Za takve, naravno, ne može biti sumnje da su se doselili s juga. Dalmatince prepoznaje Kunstmann u slavenskom narodu što je živio zapadno od srednje Labe, a njemački ga pisci pišući latinski zovu *Deleminci*, *Dalamanci*, *Talaminzi*. Na staroengleskom jeziku glasi to ime *Dalmentsan*. Njihovu zemlju nazivaju najčešće imenom naroda: *in pago Dalaminci*, *in pago Dalaminze*, *in pago Deleminze*, *in provincia quae dicitur Talemence*, *in pago qui dicitur Talmence*, *in pago Thalemenche*, *in regione Thalaminci*, *in pago Dalminze*, *in pago Dalmince*. Uz to se javlja i pravo ime zemlje: *Dalaminza*, *Daleminza*, *Dalamantia*, *Dalmanta*, *Demelchion*, *Demelcion*.¹¹

Izvedeci to ime od imena dalmatinskoga, Kunstmann se poziva na to da se u ćirilskim spomenicima redovito piše *Дальматию, Дальмацию, Дальматьскыи* i smatra da je to početno *дальм-* slika autentičnoga slavenskoga izgovora, koji se pokazuje i u latiničkim zapisima imena *Daleminci*. Teškoće stoga zadaje Kunstmannu samo drugi dio. No on presijeca, i to tako što u tom drugom dijelu prepoznaje slavenski dočetak koji izražava podrijetlo. Tako bi na sjever bili došli Slaveni iz Dalmacije koji su sebi nadijevali ime po zemlji iz koje su došli prilagođujući ga ne samo glasovno (*дальм-*), nego i tvorbeno (*-льсь*), te sami sebe zvali *Дальмльсьи*, a njemački su to pisci onda u latinskim tekstovima pisali na svoje razne načine.¹²

Prosudujući to Kunstmannovo tumačenje treba prvo kazati da je ćirilsko pisanje *Дальматию* itd. poteklo iz staroslavenske pravopisne tradicije i ne znači više nego kad glagoljaši *Martin* pišu *Марѣтинъ* ili kad se u ćiriličkoj ispravi javlja *Дальфинъ* kao ime dubrovačkoga kneza koji se u talijanskima zove *Delfino*. No sve ako prihvatimo da su se u najstarije doba posuđenice s takvim tada još sasvim neslavenskim glasovnim skupinama i izgovarale na taj način, opet je takvo pisanje učena pojava a ne pučka, kakva je ona latinsko-slavenska hibridna tvorba koju Kunstmann misli da razaznaje u imenu *Daleminaca*, te o njezinu mogućem izgovoru izravno ne kazuje ništa.

Druga je nevolja što oblik *младльсь*, na koji se Kunstmann poziva kao na paralelu za svoj hibrid *Дальмльсь*, ne postoji takav. Temeljni praslavenski lik glasi *moldeńсь* ili, u smjeni s njim, *moldeńсь*. No još daleko teže je to da Kunstmannov hibrid pretpostavlja da se u doba kada je nastao znalo za tvorbeni odnos *Delminium: Delm-atae, Dalm-atae*, pa se onda latinizirani domorodački dočetak *-atae* zamijenio slavenskim *-льсь*. U doba pak kad su Slaveni u Dalmaciji mogli dobiti takvo ime taj tvorbeni odnos nije više bio živ. Tada je *Dalmat-* već bila nedjeljiva osnova. Nije tako bilo temeljne pretpostavke da nastane hibrid kakav je Kunstmann zamislio. Njegovo je tumačenje imena *Daleminci* stoga potpuno promašeno.

Uostalom, ime *Daleminci* izričito je označeno kao njemačko, a slavensko je sasvim drukčije. Thietmar iz Merseburga (975–1018) piše: *in provinciam quam nos Teutonice Deleminci vocamus, Sclavi autem Glomaci appellant*.¹³ Treba dakle pretpostaviti da su latinsko-slavenski hibrid preuzeli Nijemci i jedino oni zadržali. Sami su se Slaveni nazivali *Glomači*. Kunstmann misli da je to zapravo ime zemlje i da se u *Glomač* isto kao u bosanskom *Glamoč* krije prvobitno: *Dalmatia*.¹⁴ Doista ima razloga da se u imenu *Glamoč* vidi pučki poslavenjen oblik staroga *Dalmatia*, iako se to ne može smatrati sigurnim. No Kunstmannovo je tumačenje u očitoj suprotnosti s onim što stoji u Thietmara. On kaže da su i *Deleminci* i *Glomaci* imena zemlje (*provincia*), i to iste. Prvim je nazivaju Nijemci, drugim Slaveni. Po morfologiji tih imena, koja su označena kao nominativi plurala muškoga roda, razaznaje se da su to nazivi naroda preneseni na njegovu zemlju, kao kad se u staro doba za *Hrvatska* govorilo *Hrvati*. Kunstmann kaže da je Thietmar krivo shvatio odnos tih dvaju imena.¹⁵ Etimologija koja se može održati samo ako se radi nje ispravi podatak od kojega polazi, slabo je utemeljena.

Veza između *Daleminaca* i Dalmacije počiva dakle najvjerojatnije – a više od vjerojatnosti se na tom području i ne može saznati – samo na varljivom suzvučju i ne mora biti ništa više nego samo to. Ipak je vrijedno pozornosti to da se drugo njihovo ime *Glomači* može povezati s *Glamoč*, iako, dakako, ni to ne mora biti više nego samo slučajno suzvučje, ili opet neka sasvim druga, još neotkrivena,

zajednička slavenska etimologija. Ako bosanski *Glamoč* doista potječe od *Dalmatia*, onda je upravo takav pučki slavizirani oblik toga imena najbolje zamisliv kao ime koje bi poganski slavenski narod preselivši se iz Dalmacije donio sa sobom u Germaniju. Pozornost zaslužuje i to da se nešto zapadnije od zemlje Daleminaca javljaju toponimi *Korbetha* (tri puta), *Chorwete* i hidronim *Körbzige*.¹⁶ U njima se uvjerljivo prepoznaje hrvatsko ime. Nije dakle naopako računati s mogućnošću da se tu pored hrvatskog imena javlja i dalmatinsko, kako je na jugu obično, pa i pomišljati da bi se tu doista moglo raditi o doseljenju odande. Kunstmann je upozorio na to, dokazao nije ništa.

U nas je osobito odjeknula Kunstmannova tvrdnja da se može dokazati kako su Bijeli Hrvati Konstantina Porfirogeneta oni Hrvati za koje iz povijesnih dokumenata pouzdano znamo da su živjeli u ranosrednjovjekovnoj Karantaniji. On smatra da je za dokazivanje odlučno to što Konstantin kaže (De adm. imp., 30, 71-72) da su ostali Hrvati, koji nisu pošli u Dalmaciju, i dalje živjeli u susjedstvu Franačke (πρὸς Φραγγίαν). A bizantolog Ohnsorge je, veli Kunstmann, pokazao da Konstantin Porfirogenet imenom Φραγγία naziva franačko kraljevstvo u Italiji, a kad govori o dijelovima carstva sjeverno od Alpa, zove ih velikom Franačkom (μεγάλη Φραγγία). Bijele Hrvate treba dakle tražiti na granici franačke Italije, a to upućuje upravo na Karantaniju.¹⁷

To bi, da stoji, doista bio jak dokaz. No dovoljno je zaviriti u raspravu na koju se Kunstmann poziva, pa se odmah vidi kako je krivo prenio ono što je tamo pročitao. Ohnsorge je utvrdio da Konstantin Porfirogenet rabi ime Φραγγία u dva značenja. U užem značenju ono se odnosi na franački *regnum Italiae*, a u širem na dijelove carstva što su sjeverno od Alpa. U tom širem se značenju može, ali ne mora, javiti naziv μεγάλη Φραγγία »velika Franačka«, i tada to šire značenje postaje izričito.¹⁸ To što Konstantin smješta staru zemlju Hrvata u susjedstvo Franačke (Φραγγία) ne dokazuje dakle nikako da je stara domovina Hrvata bila do granice franačke Italije jer ime Φραγγία može tu stajati i u svojem širem značenju. A kako tek malo dalje (30, 75) Konstantin Franačku izjednačuje sa Saskom (Φραγγίας τῆς καὶ Σαξίας), očito je da se tu ime Φραγγία rabi u svojem širem značenju. O tome da bi Karantanija bila stara domovina Hrvata iz koje bi se oni bili odselili opet u Dalmaciju, doselivši se prvo iz nje na sjever, o svemu tome nije Kunstmann dokazao ništa.

Tako, od promašaja promašaju, naš autor postaje sve bodriji. Raste mu hrabrost. Očito mu se činilo da je doista jezičnim sredstvima dokazao kako su se Slaveni na prijelazu iz antike u srednji vijek s rimskoga teritorija na Balkanu selili u sjeverne europske prostore. Osokoljen time posegnuo je za imenom jednoga od naroda u homerskoj Tesaliji koji se zvao Δόλοπες da iz njega izvede *Dulěbi*, ime naroda među starim Slavenima, kojega se tragovi nalaze u jugoistočnoj Štajerskoj, južnoj Češkoj i u Ukrajini. U tome se, dakako, po Kunstmannovu mišljenju ogleđaju tragovi slavenskih seoba. A ako su Duljebi svoje ime dobili u Tesaliji, onda su seobe koje su doprle do južne Češke i rijeke Buga u Ukrajini tekle s juga na sjever. A upravo to Kunstmann i dokazuje sa sve većim zamahom.¹⁹

Prosudujući tu novu etimologiju duljepskega imena treba prvo utvrditi da je glasovna podudarnost između *Dulěbi* i Δόλοπες tako široka da veza podrijetlom između ta dva imena ostaje sasvim slabo vjerojatna. No još veća teškoća nastaje odatle što temeljni oblik duljepskega imena glasi *Dudlěbi*, a to se baš nikako ne da glasovno izvesti iz Δόλοπες. Ti su pak bili vrlo star narod u Tesaliji, kojega na

kraju antike, kad su Slaveni došli u tu grčku zemlju, po svemu što znamo više nije ni bilo. Kao dokaz da to ipak nije tako Kunstmann navodi Stefana Bizantinca, pisca 6. stoljeća, koji u svom djelu o imenima naroda i stanovnika zemalja i gradova navodi i njih. Stefan je, međutim, skupljao takva imena iz literature, pa kad se koje kod njega nađe, to još nikako ne znači da je ono u njegovo doba još bilo u živoj uporabi. Bez žive uporabe nije pak moglo biti nadjenuto Duljebima tako da ga prihvate i oni sami. Igrarije učenih pisaca s tim imenom, ako ih je bilo, ne bi doprle do njih.

I koliko god Kunstmann bio sad već siguran da je dokazao kako su slavenski narodi dobivali ili sami sebi davali grčka imena, činjenica je da ni jedan od dokaza koje je za to naveo ne može opstati pred kritičkim razmatranjem. A kad onda još iznosi pretpostavku da je i ime *Glopeani*, koje Geograf Bavarac spominje kao jedan od naroda sjeverno od Dunava, izvedeno iz grčkoga Δόλοπες,²⁰ onda pobliza diskusija o tome ovdje i nema smisla jer se to glasovnom podudarnošću baš nikako ne može poduprijeti, a drugih argumenata koji bi se mogli makar samo na čas učiniti uvjerljivim nije naveo.

Došavši dotle, Kunstmannu se učinilo da više ne treba dokazivati nego još samo tumačiti. Osjeća se da je to doživljavao kao da je progledao. Gdje je do tada vladao mrak sada su se pokazivale same očitosti. Krenulo je kao lavina. Najstariji dokumenti za povijest Poljske puni su zagonetaka. Kunstmann je pomislio da ih nadmoćno rješava jednu za drugom. Tako mu zagonetno ime prvoga poznatog poljskog vladara *Mieszko* više nije zadavalo teškoća. Učinilo mu se očitim da to i nije ime nego oznaka podrijetla. U nekim varijantama ono se u latinskim tekstovima, a samo iz takvih je poznato, piše *Mysicus*. Kazuje dakle da sam *Mieszko* ili bar njegovi preci potječe iz rimske provincije Mizije (*Mysia*).²¹ Eto, i rod poljskih knezova potječe s Balkana! To vrijedi i za drugo ime toga vladara: *Dagome*. Etimolozi su njime razbijali glave, a Kunstmannu je ono posve jasno. Tek što treba poći od druge rukopisne varijante *Dagone*. To je, dakako, ime kananejskoga boga Dagona, koje je postalo biblijski simbol poganstva, a u srpskom Karlovačkom rodoslovu s početka 16. stoljeća stoji da su Srbi služili idolu Dagonu, pa ih zato zovu Dagonima ili Dakima. Malo dalje u istom rodoslovu spominje se, govoreći o rimskom dobu, zemlja ili grad Dagonija na Dunavu.²² Kako god zagonetno to navodno kasnoantičko ime bilo, pa se čini da je sastavljaču rodoslova doista nešto i značilo, ono u gušću fantastičnih i vrlo proizvoljno sastavljenih navoda toga kasnosrednjovjekovnog teksta ima tako malo veze s ranosrednjovjekovnim prilikama da ne može služiti objašnjenju jedne, samo po toj sličnosti odabrane, varijante vladareva imena u ranosrednjovjekovnoj ispravi. Da bi onda imena kneza *Mieszka* bila samo spomen njegova podrijetla iz donjega Podunavlja, neozbiljna je igrarija zasnovana samo na uočenim površnim sličnostima, što ostaju posve izvan ikakva konteksta koji bi opravdavao pretpostavku da nisu posve slučajne.

Dalje se Kunstmannovo rasuđivanje survava sve dublje i naglije. U istom ranosrednjovjekovnom dokumentu spominje se *Mieszko*va *civitas Schinesge*. Za Kunstmanna tu nema teškoće. Njemu je očito da je to *civitas Sclavinisca*. Treba samo shvatiti da je slavensko ime nadjenuto tomu gradu albanskim (!) posredništvom, jer to ime u albanskom jeziku glasi *Shqë* »Slaveni« ili *shqenisht* »srpski«. I opet trag doseljenja s Balkana.²³ A zašto bi se tamno ime iz ranosrednjovjekovne Poljske, kojemu je značenje potpuno nepoznato, tumačilo albanskim posredništvom, time se Kunstmann ne bavi. Dosta mu je što je načelno postavljen okvir balkanskih

jezičnih utjecaja na ranosrednjovjekovne sjeverne Slaveni. Pa onda dalje, sve po istom načelu. Korekturom zapisa može se u istoj ispravi dobiti tekst iz kojega izlazi da su Mieszko, njegova žena i njihova dva sina bili *Sardi* po narodnosti. A to je ime staroga tračkoga plemena koje je živjelo tamo gdje je danas Sofija. To je rimska provincija *Dacia Mediterranea*. Dakle i treća potvrda.²⁴ Sada se moglo ići do kraja. I samo ime Poljaka i Poljske tek prividno ima veze sa slavenskom riječi *polje*. U istinu su, kako pokazuje *Opolini* u Geografa Bavarca, dobili ime po Apoloniji, gradu u Iliridi, kasnoantičkoj provinciji Novom Epiru.²⁵ Onda je samo naravno da imena poljskih gradova *Srem* i *Bnin* nisu ništa drugo nego dobro poznata imena antičkih gradova *Sirmium* i *Bononia*, slavenski *Вѣдинь* < * *Вѣнинь*, danas Vidin. Seleći se s Balkana u Poljsku ranosrednjovjekovni su Slaveni tako novim mjestima nadijevali imena njima dobro poznatih gradova. A kako se u ugarskim ispravama 14. stoljeća spominje i neko mjesto *Poznan*, vjerojatno blizu Osijeka, zna se i to odakle je poljski *Poznań* dobio svoje ime.²⁶ Sjeverni *Sirmium* može se po Kunstmannovu mišljenju naći i mnogo zapadnije, u nazivu kraja *Serimunti* u njemačkom Anhaltu.²⁷ Nije onda nikakvo čudo što su srednjovjekovni meklenburški *Zirzipani* Kunstmannu isto što i Herodotovi *Σιροπαίονες* kod Pangejske gore na granici Makedonije i Trakije. Ne smeta ništa što između njih leže stoljeća. A rijeka *Peene* što teče također u Meklenburgu nosi ime srednjobalkanskih Peonaca, *Παίονες*.²⁸ Kašubi su pak *Κασσωπαίοι*, dolaze iz Epira.²⁹ Staroruski *Derevljane*, *Poločane*, *Volynjane* nose ilirska imena: prvi po ilirskom plemenu Dervani, ilirsko je i drugo ime, vezano s *Pola*, *Polates*, a treće se vezuje za *Valona*, od grčkoga *Αὐλών*, što je poznata luka na epirskoj obali.³⁰ Tek tako, jer je Kunstmannu to palo na pamet. U jezero *Ильмень* na kojemu leži sjevernoruski grad Novgorod, a ime se tomu jezeru može povezati s imenom rijeke *Lim*, utječe rijeka *Ловать*, pa se po tome vidi da je onamo preneseno staro ime Skadarskoga jezera *Labeatis palus*. Sve je to ilirsko. Pop Dukljanin zove skadarsko jezero *Balta* odatle *Βολπτα*, starije ime rijeke *Ловать*. Jasno je dakle i to odakle su onamo došli Slaveni. Da je ime *Balta* sasvim očito slavenski *bolto*, što je kasnije na jugu dalo *blato*, za to našega etimologa nije briga. U istom je kraju Kunstmann našao i epirsko *Παλαίσθη*, Salonu, Kandaviju, makedonsku Mestu i trački *Oescus*, koji je danas bugarski *Искър*.³¹ Doista je teško naći nerazumljivo ime u srednjovjekovnoj Njemačkoj ili Poljskoj kojemu neko antičko na Balkanu nije bar malo slično, pogotovu ako se uopće ne vodi računa u koje se vrijeme javlja i obuhvati sav prostor od Crnoga do Jadranskoga mora. A k tomu još sav grčki, latinski i albanski rječnik stoji na slobodnom raspolaganju. Tu onda doista sve mora postati potpuno jasno. Tek što se time ne dokazuje upravo ništa.

To Kunstmannu, međutim, ne zbunjuje. Treba imati snage i ustrajnosti da mu se stane na kraj. Po njemu su Krakov osnovali Slaveni iz Drača jer je *Wawel* < * *Vamvel* ime grada *Bambalona*, za koji pop Dukljanin kaže da se u njegovo doba zove *Dyrachium*, a to je ime dalo povod da se legendarni osnutak Krakova poveže sa zmajem (*draco*).³² Ime Rusa (*Русь*, *Русь*) potječe od Dubrovnika (*Ragusa*, *Ragusium*).³³ Karpatski pak Ukrajinici Huculi jesu Ozolski Lokrani (*Λοκροὶ Ὀζόλαι*).³⁴

I najstariji češki kneževski rod Kunstmannu su južni Slaveni. Stare legende ih povezuju i sa Srbima i s Hrvatima. No tu se može pomišljati na one sjeverne. Zato su, po Kunstmannu, pravi dokaz južnoga podrijetla tek njihova imena. Tako on *Přemysl*, ime prvoga kneza, izvodi od latinskoga *primus*, a *Ludmila* mu je slavenski

prijevod staroga grčkog Δημοφίλη, kako se ona uistinu zvala. Isto je tako njezin otac *Slavibor* zapravo Κλεινόμαχος, a unuci *Václav* i *Boleslav* nose u istinu imena Πολυκλής ili Μεγακλής.³⁵ Kunstmann pri tome uopće nije briga što su to starinska grčka poganska imena, kakva se u 6. i 7. st. uopće više nisu nosila, pa ih ni Slaveni nisu mogli preuzimati. Ali su to imena staroga indoeuropskoga tipa, kakva se osim u grčkom javljaju i u drugim jezicima, pa i u slavenskim, kao baština duboke starine. Potpuno je suvišna i neutemeljena pretpostavka da bi se kod imena pripadnika češkoga kneževskoga roda moglo raditi o prigodnim prijevodima.

Već pomalo iscrpljenog čitatelja ne može više potresti kad Kunstmann, vrativši se Poljskoj, tvrdi da ime njezine najstarije prijestolnice *Gniezno* potječe od grčkoga γνήσιος »pravoga roda, plemenit«, a ime rijeke *Warta* od ὄρθός »ravan, pravi«.³⁶ I to bez ikakva razloga, samo zato što on misli da su Slaveni dolazili s Balkana na sjever i pri tom nosili hrpimice sa sobom grčke riječi.

U dva svoja najnovija priloga Kunstmann traži i, dakako, nalazi, jer kako je on postavio pravila i uvjete to nije nimalo teško, tragove dalmatinske toponimije u karpatskim zemljama. Dobro već poznatim postupkom on slovačko *Nitra* prepoznaje kao Νουτρία, grad s ušća Neretve, a vrela *Narath* kraj Nitre s imenom same te rijeke. Doista je vrijedno pozornosti što se u Poljskoj nalazi ime rijeke *Neretwa*, koje se potpuno poklapa s imenom naše. U Slovačkoj Kunstmann pronalazi i sva tri antička imena rijeke Cetine. To su *Cetinka*, uistinu zanimljiva paralela, pa potok *Nastasov*, što je za Kunstmannu Νέστος, drugo antičko ime rijeke Cetine, i napokon *Ipel'*, što on misli da je treće njezino ime *Hippius*. A brežuljak *Zobor* kraj Nitre nosi ime ni manje ni više nego kasnoantičkoga kaštela Ζούβαρας, u blizini Remezijane (Bela Palanka). Slovačko *Žitava* nije drugo nego *Setuia*, *Situa*, kod koje se bila jedna bitka u Iliriku.³⁷ Tako je onda, naravno, i važni karpatski prijevoj *Dukla* dobio svoje ime od naše Duklje, velikoga grada *Doclea* u kasnoantičkoj provinciji Prevalitani. U onom kraju nalazi Kunstmann još takvih imena što su ih tamo, kako on misli, donijeli Slaveni kada su se preko Karpata selili s juga na sjever. Tako *Krosno* od *Carso*, *Kras* (ni više ni manje), onda *Rzeszów* od Ρашька, pa imamo tako u Karpatima i Duklju i Rašku. A što se u oronimu *Beskidi* može prepoznavati albansko *bjeshkë* »planina«, za to doista nije potrebno pretpostaviti seobu Slavena preko Karpata s juga na sjever.³⁸ I u imenu Karpata prepoznaje se albansko *karpë* »stijena«. Poznato je, uostalom, da u albanskom rječniku ima sloj kojega rasprostranjenost seže sve do Karpata. Tek do Kunstmanna to, čini se, još nije doprlo.

Ali sad je zbilja već dosta! Ako i nije navedeno baš sve, opet se i tako vidi o čem je riječ. Jednostavno rečeno, to su djetinjarije. Nema tu upravo ničega što bi se moglo uzeti ozbiljno, ničega o čemu je vrijedno raspravljati, a o lingvističkim dokazima za ranosrednjovjekovnu seobu Slavena s juga na sjever ne može biti govora niti u snu. To je gola istina. K tomu još stručnjak na svakom koraku razabire da Kunstmann ne vlada precizno lingvističkim pojmovljem i nazivljem, da lingvističku argumentaciju ne razumije na onoj razini koja je danas za to potrebna. On ne razumije pravo ni glasovne zakone, niti kako se njima barata u etimološkom radu, a još manje unutrašnju logiku značenjskih mijena i prilagođivanja. Ne umije uspostavljati historijske kontekste i razlučivati slojeve povijesnih nanosa, već olako preskakuje stoljeća i miješa epohe kad mu se učini da je našao zgodnu mogućnost etimološkoga povezivanja. U tim svojim istraživanjima o slavenskim seobama u svjetlu imena on je samo dobrodušni i oduševljeni diletant. O onome što je za to potrebno nešto je doduše učio, ali nikada nije doučio. Piše o stvarima o kojima vrlo

mного zna, ali ne umije o njima valjano rasuđivati. Nema za to ni kriterije ni mjera. To je ujedno sve što se saznaje kada se čitaju mnogobrojne stranice što ih je o tom predmetu objavio.

Svakomu će se sad postaviti pitanje kako je to moguće. Kako je moguće da ugledan slavist u uglednom časopisu objavljuje takav članak za takvim člankom i da mu se nitko ne usprotivi, da se ne pokreće rasprava u slavističkim krugovima, nego se on još časti zbornikom posvećenim njegovu 65. rođendanu i u njem se objavljuje panegirik upravo tim njegovim tobožnjim znanstvenim rezultatima. Na to bih pitanje i ja rado znao odgovor, i ja sam zbunjen i uznemiren njime.

Čitajući o Kunstmannu u njegovu upravo spomenutom zborniku saznaje se ipak da je on svoj slavistički ugled stekao prinosima povijesti njemačko-slavenskih učenih veza, osobito na sveučilištima, i proučavanjem novije poljske i češke književnosti, osobito one 20. stoljeća. K tomu dolazi i vrlo cijenjena prevodilačka i publicistička djelatnost. Tek u sedamdesetim godinama počeo se Kunstmann baviti ranim srednjovjekovljem i slavenskim počecima. Zaokupilo ga je odgonetavanje povijesti kralja Sama i ubojstvo Bugara što su bili pobjegli Bavarcima, koje se kao motiv našlo preoblikovano i u Pjesmi o Nibelunzima. Nije dakle čudo što je 1972. ušao u krug onih što upravljaju izdavanjem minhenskoga časopisa »Die Welt der Slaven«, jednoga od vodećih slavističkih glasila u Njemačkoj. Kada je onda od 1981. počeo u njem objavljivati članke, u kojima je na neutemeljenim etimologijama zasnivao teoriju o ranosrednjovjekovnoj slavenskoj seobi s juga na sjever, imao je već takav ugled i utjecaj, i u tom časopisu i u slavističkoj javnosti, da su se drastičnije reakcije teško mogle javiti. A još je, da se njegovo etimološko istraživanje podvrgne svestrano argumentiranoj kritici, potrebno biti temeljito grešitički potkovan, a to među slavistima nisu mnogi. Ti pak imaju prečega posla nego da prebiru po toj jalovini.

Kako god se to može razumjeti, pa nikoga neće doista iznenaditi, opet se nameće zaključak da to svjedoči o padu razine do kojega je u studijima o slavenskoj starini došlo u naše doba. Za živa Jagića, Brücknera ili Niederlea takva bi šta ipak bilo nemoguće. Javile bi se reakcije u mjerodavnim slavističkim revijama, a časopis koji donosi takve članke morao bi se ozbiljno zabrinuti za svoj ugled. I kod nas se očituje tužan pad razine u tome što se to tako olako prima kao veliko otkriće. Šišić ili Barada, ako već i sami ne bi razabrali koliko takva »otkrića« vrijede, pitali bi Ivšića, Skoka ili Mayera prije nego bi se raspisali o nečem što im se u tome učinilo zanimljivim. Stoga je od svega toga za naše starinoznanstvo velika šteta. Ono, čini se, ulazi u ozbiljnu krizu, pa treba promisliti kako da se što jače preneto i počnemo opet uspostavljati razinu i dostojanstvo tih studija. To nam je dužnost i odgovornost. Pa i kad treba izreći što neugodno o čemu bi se radije šutjelo.

A što se Kunstmanna tiče, nije sve samo u navedenim okolnostima. K tomu je on, po svemu se čini, osobito drag čovjek. Kolege ga ne cijene samo nego ga i vole. U finalom mjestu Raiten ima gostoljubiv dom, a njegova gospođa Gertruda takva je osoba i domaćica da se svatko u njih dobro osjeća i postaje odanim prijateljem. Nije lako radi apstraktnih probitaka znanosti mutiti bistre i lijepe ljudske odnose. Kunstmannova dobronamjernost tako je očita da njemu, uglednom znanstveniku i učitelju, nije lako podijeliti gorku lekciju koja je tu potrebna. Pa i ja bih najradije dobrog čovjeka iz Raitena ostavio na miru da lista po rječnicima i kazalima izdanja srednjovjekovnih knjiga i isprava, da se veseli šarenim kamenčićima koje slaže u maštovite slike. Dosta bi bila usputna primjedba o vrijednosti

njegovih etimologija u kakvoj bilješci, kojom prigodom kada je riječ o ranoj povijesti Slavena, da te njegove publikacije nisu baš u nas tako rado primljene, da im lingvistički nestručnjaci što se bave počecima hrvatske povijesti nisu tako nekritički poklonili vjeru, razglasili ih u stručnim ili samo zainteresiranim krugovima i stali na njima zasnivati nacрте za sintezu naše etničke prošlosti. Pri tome se pozivaju na Kunstmanna i na ono što je on, kako vjeruju, dokazao. Stoga sam se morao prihvatiti mučnoga i nezahvalnoga posla da potanko proučim njegove publikacije i jasno iznesem zašto su mu rezultati neprihvatljivi i zašto tim svojim radom ništa nije dokazao.

Dakako, tu sada valja izbjeći moguć nedorazum. Ovdje nije pobijana misao da su se u ranom srednjem vijeku Slaveni mogli seliti s juga na sjever. S tom mogućnošću treba uvijek računati, a izneseni su i ozbiljni razlozi za to da je to u pojedinim slučajevima i moglo biti tako.³⁹ Prema svim argumentima koji se donose u tom smislu treba biti otvoren i pozorno ih odvagivati. Koliko god to danas izgledalo nevjerojatno, možda se ipak jednoga dana pokaže čak i da je glavni smjer tih seoba bio upravo takav. Ovdje se tvrdi i obrazlaže samo to da Kunstmann svojim etimološkim istraživanjima takvoj argumentaciji nije pridonio ništa.

¹ Usp. H. Kunstmann, Zwei Beiträge zur Geschichte der Ostseeslaven: 1. Der Name der Abodriten, 2. Rethra, die Redarier und Arkona, *Die Welt der Slaven*, 26, München 1981, 395–432; Über den Namen der Kroaten, *ibid.*, 27, 1982, 131–136; Namen die westslavischen Daleminci aus Dalmatien? *ibid.*, 28, 1983, 364–371; Nestors Dulebi und die Glopeani des Geographus Bavarus, *ibid.*, 29, 1984, 44–61; Wer waren die Weißkroaten des byzantinischen Kaisers Konstantinos Porphyrogennetos?, *ibid.*, 29, 1984, 111–122; Über die Herkunft der Polen vom Balkan, *ibid.*, 29, 1984, 295–329; Mecklenburgs Zirzipanen und der Name der Peene; Der anhaltische Landschaftsname Serimunti, Text Symbol, Weltmodell, Johannes Holthusen zum 60. Geburtstag, München 1984, 335–344; Woher die Kaschuben ihren Namen haben? *Die Welt der Slaven*, 30, 1985, 59–65; Die Namen der ostslavischen Derevljane, Poločane und Volynjane, *ibid.*, 30, 1985, 235–259; Wie die Slovane an den Ilmensee kamen?, *ibid.*, 30, 1985, 387–401; Der Wavel und die Sage von der Gründung Krakaus, *ibid.*, 31, 1985, 47–73; Woher die Russen ihren Namen haben, *ibid.*, 31, 1986, 100–120; Woher die Huzulen ihren Namen haben?, *ibid.*, 31, 1986, 317–323; Beiträge zur Geschichte der Besiedlung Nord- und Mitteldeutschlands mit Balkanslaven, *Slavistische Beiträge*, 217, München 1987; Waren die ersten Premysliden Balkanslaven?, *Die Welt der Slaven*, 32, 1987, 25–47; Gniezno und Warta, *ibid.*, 32, 1987, 302–309; Die Hydronyme Nitra, Cetinka, Žitava und Ipel – Zeugen der slavischen Süd-Nord Wanderung, *ibid.*, 33, 1988, 389–403; Der Dukla-Name und sein Weg von Montenegro über die Karpaten nach Nordwestrußland, *ibid.*, 34, 1989, 70–87; Slovakische Ortsnamen aus Thessalien: Prešov, Levoča, Spiš, *ibid.*, 34, 1989.

² Takvo svoje mišljenje potvrdio je Kunstmann izričito krajem 1986, u pismu Henriku Birnbaumu. Usp. o tome H. Birnbaum, Auf der Suche nach den Ursprüngen der Slaven, *Ars philologica Slavica*, Festschrift für Heinrich Kunstmann, München 1988, 36–37.

³ O tome je pokojna autorica najviše pisala po dnevnom i tjednom tisku ali nam je ipak ostao i jedan znanstveno stiliziran tekst, a taj je pravi panegirik Kunstmannu. Usp. N. Klaić, Eine erfolgreiche neue Theorie über die Frühgeschichte der Slaven, Festschrift Kunstmann, v. bilj. 2, 231–238.

⁴ Usp. I. Mužić, Podrijetlo Hrvata, Zagreb 1989, 9, 16, 55, 102, 170, 195, 196, 224. O toj knjizi i zašto se mnogim zaslugama unatoč ne može smatrati uspjelom usp. R. Katičić, Ivan Mužić o podrijetlu Hrvata, *Starohrvatska prosvjeta*, ser. 3, sv. 19, 243–270.

⁵ Usp. Kunstmann, Zwei Beiträge, 395–419.

⁶ Slična podudarnost postoji između prezimena Katičić i grčke riječi μάθησις »učenje, nauk, poučavanje«, a sasvim je sigurno da tu nije jedno postalo od drugoga niti je ikako jedno o drugom ovisno nego je ta podudarnost potpuno slučajna.

⁷ Ono nas vodi do latinskoga *verbum* i germanskoga *word*, oboje »riječ«.

⁸ Usp. Kunstmann, *Zwei Beiträge*, 419–429.

⁹ Usp. Kunstmann, *Zwei Beiträge*, 419–429.

¹⁰ Usp. Kunstmann, *Über den Namen der Kroaten*.

¹¹ To što neki pisci taj narod zovu *Dalmatae*, *Dalmatii* i njihovu zemlju *Dalmatia*, *Dalmacia* pokazuje samo da su poznavali antičku zemljopisnu literaturu i da su i oni kao Kunstmann u Dalemincima prepoznavali Dalmatince, u njihovoj zemlji Dalmaciju. Preoblikujući tako ta imena postizali su učenu »korektnost«. Naglasiti valja da je to tako bez obzira na to je li Kunstmannova etimologija imena toga naroda ispravna ili nije.

¹² Usp. Kunstmann, *Daleminci*, 364–370.

¹³ MGH, *rer. Germ. N. S.* 9, 2. izd. Berlin 1955, 6,5.

¹⁴ Usp. Kunstmann, *Daleminci*, 370–371.

¹⁵ Usp. Kunstmann; *ibid.*, 370.

¹⁶ Usp. Kunstmann, *ibid.*, 365.

¹⁷ Usp. Kunstmann, *Weißkroaten*, 117–120.

¹⁸ Usp. W. Ohnsorge, *Drei Deperdita der byzantinischen Kaiserkanzlei und die Frankenadressen im Zeremonienbuch des Konstantinos Porphyrogennetos*, *Byzantinische Zeitschrift*, 45, München 1952, 329–335.

¹⁹ Usp. Kunstmann, *Dulēbi*, 44–53.

²⁰ Usp. Kunstmann, *ibid.*, 53–57.

²¹ Usp. Kunstmann, *Herkunft der Polen*, 295–301,

²² Usp. Kunstmann, *ibid.*, 304–306.

²³ Usp. Kunstmann, *ibid.*, 306–309.

²⁴ Usp. Kunstmann, *ibid.*, 309–310.

²⁵ Usp. Kunstmann, *ibid.*, 310–317.

²⁶ Usp. Kunstmann, *ibid.*, 317–324.

²⁷ Usp. Kunstmann, *Serimunti*, 335–359.

²⁸ Usp. Kunstmann, *Zirzipani*, 353–359.

²⁹ Usp. Kunstmann, *Kaschuben*, 59–65.

³⁰ Usp. Kunstmann, *Derevljane, Poločane und Volynjane*, 234–259, osobito 238, 245 i 249.

³¹ Usp. Kunstmann, *Slovēne*, 387–401.

³² Usp. Kunstmann, *Wawel*, 47–52.

³³ Usp. Kunstmann, *Russen*, 105–109.

³⁴ Usp. Kunstmann, *Huzulen*, 318.

³⁵ Usp. Kunstmann, *Přemysliden*, 28–35.

³⁶ Usp. Kunstmann, *Gniezno und Warta*, 304 i 307.

³⁷ Usp. Kunstmann, *Nitra*, 391–400.

³⁸ Usp. Kunstmann, *Dukla*, 73–78.

³⁹ Usp. J. Hermann, *Wanderungen und Landnahme im westslawischen Gebiet, Gli slavi occidentali e meridionali nell'alto medioevo*, 1, *Settimane di studio del Centro italiano di studi sull'alto medioevo*, 30, Spoleto 1983, 75–101, table I–XVI, osobito 97–98.

Zusammenfassung

KUNSTMANN'S SPRACHWISSENSCHAFTLICHE BEWEISE FÜR EINE
WANDERUNG DER SLAWEN VOM SÜDEN IN DEN NORDEN

Die Beweisführung in den einschlägigen Veröffentlichungen Heinrich Kunstmanns wird eingehend untersucht und beurteilt. Seine etymologische Methode wird einer eingehenden Analyse und Kritik unterworfen. Es wird gezeigt, daß sie wissenschaftlichen Kriterien nicht gerecht wird. Dies wird an einer Reihe von charakteristischen Beispielen dargelegt. Man kommt dabei zum unausweichlichen Schluß, daß er die Kriterien, nach denen etymologische Gleichungen aufgestellt werden, nie erfaßt hat. Es bleibt daher festzuhalten, daß Kunstmann für eine frühmittelalterliche Wanderung der Slawen vom Süden in den Norden überhaupt keine gültigen sprachwissenschaftlichen Beweise vorgelegt hat. Dies festzustellen ist deshalb wichtig, weil Kunstmanns angebliche Ergebnisse gerade in Kroatien in den letzten Jahren bei sprachwissenschaftlich weniger Bewanderten Anklang gefunden haben und als Anregung zu historischen Überlegungen wirksam wurden.

Übersetzung: *Radoslav Katičić*